

Милош З. Мунић

ПРИЛОГ ИСТРАЖИВАЊУ БИОГРАФИЈЕ И ПОЛИТИЧКЕ УЛОГЕ СМЕДЕРЕВСКОГ ПРЕДСЕДНИКА ДР ЖИВАДИНА СТЕФАНОВИЋА СОМБОРЦА

Апстракт: У раду је указано на друштвену улогу и политички значај смедеревског председника др Живадина Стефановића Сомборца. Анализа се односи на све аспекте живота и рада (радни ангажман као лекара, политички ангажман, породичне прилике и др). Од доступних историјских извора углавном су коришћена документа из збирке коју је Историјском архиву у Смедереву поклонила др Марија Стефановић, као и доступна литература која се односи на предмет рада и поједини новински чланци. Циљ рада је прикупљање, систематизовање, анализа и презентовање података који се односе на живот и рад овог смедеревског политичара и лекара, а узете су обзир историјски значајне чињенице и околности које до сада нису у довољној мери обрађене.

Кључне речи: др Живадин Стефановић Сомборац, Смедерево, председник општине.

Др Живадин Стефановић Сомборац рођен је у Крагујевцу 16. маја 1891. године. Од детињства је био навикнут на тешке материјалне услове живота, с обзиром на то да је рођен у радничкој породици од оца Станка и мајке Милеве, који су, поред њега, имали још двоје деце – ћерку и сина (сл. 1).

Још од младости живот му је био праћен породичним трагедијама. Сестра др Сомборца, иначе учитељица, разболела се и преминула од туберкулозе. У својој раној младости остао је и без оца па је преузео бригу и старање о породици. У родном граду завршио је

|Сл. 1. Милева, мајка
Живадина Стефановића

|Сл. 2. Живадин Стефановић
Сомборац, као студент
медицине у Грацу

|Сл. 3. др Божидар
Стефановић

основну школу и гимназију 1910. године. Са незнатним материјалним средствима 1912. одлази у Грац, где уписује студије медицине (сл. 2).

Без обзира на своју несумњиву опредељеност за бављење интелектуалним делатностима, током студија је био принуђен да се бави тешким физичким пословима, а често је радио и ноћу. На тај начин стицао је средства за сопствено издржавање и материјално помагао мајци и сестри. Почетак Првог балканског рата Стефановића затиче у Грацу. Одмах по избијању ратних сукоба Сомборац се прикључује као добровољац. Био је ратник и у Првом светском рату, прешао преко Албаније (када је прележао пагави тифус) и учествовао у борбама при пробоју Солунског фронта. Одмах након завршетка рата и демобилизације Сомборац наставља студије медицине. Захваљујући завидном успеху оствареном током студија Живадин Стефановић добија ангажовање као први асистент на престижном Институту за патологију Медицинског факултета у Цириху код познатог стручњака у овој области проф. др Ota Bussea. Сеченим материјалним средствима др Стефановић је помагао у школовању брата Божидара, који је студирао медицину у Женеву (сл. 3).

У то време др Стефановићу се пружају бројне могућности за наставак професионалног ангажмана у иностранству и стручног напредовања, међу којима је и понуда за наставак школовања на последипломским студијама у Сједињеним Америчким Државама. Међутим, др Сомборац не прихвата ове понуде и враћа се у Краљевину СХС.

По повратку др Стефановић се жени Миленом, ћерком свештеника Ђорђа Павковића из Сомбора. Отуда и надимак др Живадина Стефановића – Сомборац. На иницијативу супруге, породица се сели у Смедерево, где су др Живадин и Милена венчали 07. фебруара 1919. године¹ (сл. 4.).

Сл. 4. др Сомборац са супругом Миленом и ћерком Маријом, Швајцарска, 1921 година

Др Сомборац је радио у Смедереву у државној болници, а потом је отворио и приватну ординацију, која се налазила у „Тајчићевој кући“, преко пута суда. У приватној амбуланти др Сомборац је радио заједно са братом Божидаром.² Упоредо са обављањем лекарског позива др Стефановић је улагао знатне напоре да створи узорно пољопривредно газдинство у Смедереву на имању свог таста. Заједно са ангажованим радницима обрађивао је породично имање и афирмисао се у области производње воћа и вина³ (сл. 5).

Сл. 5. др Стефановић на имању у Смедереву

1 ИАС, *Извод из књиге за уписивање венчаних, цркве Смедеревске храма Св. В. муч. Георгија*, од 24. октобра 1923.

2 М. М. [Мој отац је доживео велику неправду], Интервју са прим. др Маријом Стефановић, *Наш глас*, 2. 9. 2003.

3 Р. Јовановић, *Сви смедеревски председници*, Смедерево, 2004, 49–50. ИАС, текст *Белешка о писцу*, у: др Ж. Стефановић, *Синас*, необјављена драма.

Према казивањима његове ћерке Марије Стефановић, др Сомборац је значајан део својих производа делио пријатељима и сиромашним Смедеревцима, а запамћен је и по многим несебичним и хуманим гестовима, попут бесплатног пружања лекарске помоћи и давања бесплатних лекова⁴ (сл. 6).

|Сл. 6. Радници на имању др Стефановића

До значајних државних и политичких функција др Стефановић долази у време које карактерише изражена економска криза и привредни пад на нивоу читаве Краљевине. Уз то су чести и интензивни међунационални сукоби, нарочито између Срба и Хрвата. У условима такве економске и политичке кризе и политички ангажман др Стефановића праћен је сталним сукобима са неистомишљеницима, а нарочито са Димитријем Љотићем.

О учесталим политичким сукобима и захукталој политичкој борби између Димитрија Љотића и др Сомборца говори и извештај насловљен „Сукоб између Љотића и др Сомборца“, сачињен у Смедереву 17. новембра 1949. године од стране Стевана Ј. Јовановића. У извештају се наводи да се и др Стефановић појавио на српској политичкој позорници, отприлике у време оснивања Љотићевог покрета „Збор“⁵ и окупљања Љотићевих присталица, које су, из различитих разлога, биле незадовољне „старим“ политичким партијама.⁶ Овај извештај заправо представља својеврсни послератни елаборат УДБЕ о политичким сукобима др Сомборца и Љотића.

Након пада Јевтићеве владе, мандат за састав нове владе додељен је Милану Стојадиновићу, који на функцију премијера долази 24.

4 М. М. [Мој отац је доживео велику неправду], Интервју са прим. др Маријом Стефановић, *Наш глас*, 2. 9. 2003.

5 За детаљније информације о покрету Због погледати: М. Стефановић, *Збор Димитрија Љотића 1934–1945*, Народна књига, Београд, 1984.

6 АС, БИА, збирка 1, фасцикла 38, документ XIX, Стеван Ј. Јовановић, *Сукоб Љотића и др Сомборца у Смедереву у периоду пре 1941*, 17. 11. 1949.

јуна 1935. године. У време доласка на власт Милана Стојадиновић, у Смедереву није било старијег политичара коме би могао да поклони поверење. Управо ова околност усмерила је Стојадиновића на сарадњу са др Сомборцем. Тако Стојадиновић налази свој интерес у сарадњи са др Живадином Стефановићем и пружа му помоћ да дође на положај у смедеревској Градској управи.

Решењем бана Дунавске бановине, 26. марта 1936. године, др Живадин Стефановић именован је за председника Градског поглаварства Смедерева, а такође су именовани и већници овог поглаварства: ветеринар др Армедић, срески лекар др Миладин Милић, кафеџија Никола Ђокић, виноградар Тимотије Биљанић, земљорадник Драга Тутунџић, земљорадник Јован Бакаловић, индустријалац Милан Рајаковић, пиљар Стоиљко Ђурђевић, трговац Влада Митрашиновић, шеф ложионице Илија Гавриловић и други. Истим решењем смењен је Живомир Жика Тодоровић и целокупно дотадашње Градско веће, и то само осам месеци након постављења.⁷ Према наводима из поменутог извештаја Стевана Ј. Јовановића, поменута одлука бана представљала је велики ударац за Љотића, јер је Жика Тодоровић помагао Љотићеве присталице, иако није био члан покрета „Збор“. Др Сомборац је уживао завидан углед у локалној средини, што је имало значајног утицаја на Стојадиновићеву одлуку да се определи за политичку сарадњу управо са др Стефановићем, као и на каснију одлуку о постављењу на функцију председника Градског поглаварства Смедерева.⁸ О подршци јавности коју је др Живадин Стефановић уживао, како у Смедереву тако и шире, најбоље говори чланак у листу *Време* који је објављен 27. марта 1936. и који преноси вест о именовану др Сомборца, а у ком се поред осталог наводи: „Долазак др Стефановића – Сомборца за председника градског поглаварства примљен је у свим овдашњим круговима врло срдечно, јер је др Сомборац најмаркантнија личност у целом Подунављу“.⁹

Међутим, сукоби на релацији Сомборац–Љотић постају још учесталији и још интензивнији након постављења др Стефановића. У вези са овим сукобима аутор поменутог извештаја наводи:

„Чим је градска општина прешла у руке Сомборца почиње отворено непријатељство између њега и Љотића. У тој борби Сомборац

7 Анон., [Нова Општинска управа у Смедереву], *Време*, 27. 3. 1936.

8 АС, БИА, збирка 1, фасцикла 38, документ XIX, Стеван Ј. Јовановић, *Сукоб Љотића и др Сомборца у Смедереву у периоду пре 1941*, 17. 11. 1949.

9 Анон., [Нова Општинаска управа у Смедереву], *Време*, 27. 3. 1936.

је био умеренији, док је Љотић јавно држао зборове и хрпу увреда сасипао на личност Сомборца.

У то време долази до негодовања против Љотићевог начина рада и у самом његовом покрету. Поједини људи почињу да иступају из његовог покрета преварени његовом идеологијом. Око њега се све више скупљају људи проблематичне прошлости и амбициозни за власт. Долази до слабљења његовог покрета у Смедереву. Сами његови људи, иступањем из „Збора“ одводе са собом масу његових присталица. Сви ови људи, незадовољни његовим радом, ступају у Југословенску радикалну заједницу /Ј.Р.З/ и раде сад противу њега. Но Љотић остаје упоран. На сваки начин покушава да дискредитује разне људе око Сомборца, не бирајући средства. На изборима 1939. године, Љотић бива тучен у Смедереву од стране Ј.Р.З. што изазива код њега смртну мржњу против Сомборца и Ј.Р.З. јер је он Смедерево сматрао за своју тврђаву.¹⁰

Дакле, из ових навода извештаја јасно се може закључити да значајном учвршћивању политичке позиције др Сомборца, знатно доприносе непримерене методе политичке борбе које, у то време, користи Димитрије Љотић и припадници покрета „Збор“. Учесталим и интензивним нападима на др Живадина Стефановића, Љотић није долазио до жељених резултата, већ је овакво поступање доприносило осипању чланства покрета „Збор“ и јачању политичког утицаја Југословенске радикалне заједнице.

С друге стране, ни од др Сомборца нису изостале реакције на рачун политике Димитрија Љотића. У оквиру кампање за општинске изборе у Дунавској бановини, др Живадин Стефановић је говорио на збору Југословенске радикалне заједнице, који је одржан 8. новембра 1936. у Смедереву, и том приликом се у свом излагању директно обратио Димитрију Љотићу, речима:

„Један од тих диктаторских мозгова у овом нашем граду јесте г. Димитрије Љотић, вођа свога покрета који је фантазија назвала „Народни покрет ЗБОР“... Не фашизам и насиље, већ наука и искуство има да воде човека и народ. Љотићево проповедање пасује на душу нашег народа као рен под нос.

Не проповедај господине Љотићу фашистички мир, већ стваралачки немир и разумну борбу. Не презири онога који влада, већ

10 АС, БИА, збирка 1, фасцикла 38, документ XIX, Стеван Ј. Јовановић, *Сукоб Љотића и др Сомборца у Смедереву у периоду пре 1941*, 17. 11. 1949.

онога који се брзо решава мирно главу да погне. Не терорисани мир г. Љотићу већ све дотле стваралачки немир и борбу док се не ослободи разних заблуда, слабости и лажних знања, који окувају слободу човека и народа. (...)“¹¹

У овом говору др Сомборац износи и разлоге своје политичке борбе и поред осталог, наводи:

„Три ме разлога гоне у борбу. Први је разлог, што сматрам да нема веће славе за човека него борба за част своју личну, за част свог народа и своје отаџбине.

Други је разлог, што држим да нема већег понижења и срамоте него служити зверском егоизму, том одвратном деспоту и тиранину, који руши исто тако појединца као и народ. Трећи је разлог, што држим за кукавицу и гадног издајника сваког који може, а неће једном речју и делом да спречи оне који чине насиље, штете и неправде и својим главама кују грешне планове.

Највећа светиња за људе јесте част, и то лична част и национална част.“¹²

Упркос замеркама које износи на Љотићев рачун и др Сомборац је изражавао одређене афирмативне ставове према нацистичкој идеологији и Хитлеровој владавини у Немачкој. Током руковођења смедеревским поглаварством, такви ставови су др Сомборцу донели и одређене проблеме у обављању те функције. У прилог наведеном говоре и наводи из књиге „Сви смедеревски председници“, аутора Радослава Јовановића, у којој су пренети делови чланка Радослава Пауновића, под насловом „Раднички покрет, Партија и СКОЈ у Смедереву“, у ком се поред осталог, наводи:

„Наиме, у време када се вршиле обимне припреме за прикључење Југославије осовини Рим–Берлин, Смедеревце је тих дана узбудила вест да је „председник смедеревске општине Живадин Сомборац позвао у посету Смедереву немачке авијатичаре. Иначе, Сомборац се у то време одушевљавао национал-социјалистичком Немачком, па је чак једном броју „Гласа Подунавља“ написао прави хвалоспев национал-социјализму и Хитлеру, истичући да се он бори за ову Европу ослобођену од комунизма и енглеског и америчког капитала“. Непосредно пред долазак авијатичара, председник Општине је упутио проглас

11 [Говор претседника Поглаварства и Месне Среске организације Ј.Р.З. за срез Подунавски и град Смедерево, одржан 8 о. м. на збору у Смедереву], *Мала Самоуправа*, (год. I, бр. 7), 21. 11. 1936.

12 Исто.

Сл. 7. Железничка карта издата сенатору Стефановићу, 1938.

грађанима да се што свечаније дочекају „гости“. Међутим, Смедеревци су бојкотовали не само Немце, који су положили венце на споменик ослободиоцима Смедерева и на немачком војничком гробљу, већ су и на друге начине исказали своје расположење. За банкет, који је приређивао председник Општине, требало је да се припреми пециво код смедеревских пекара, међутим они су то одбили да ураде, са образложењем да по колективном уговору имају недељу као слободан дан. Није помогла ни лична интервенција председника Општине, па је пециво набављено у Београду.¹³ Др Живадин Стефановић обављао је функцију председника Градског поглаварства Смедерева до 1938. године. Потом постаје члан Сената Краљевине Југославије¹⁴ (сл. 7).

Према тврдњама из већ поменутог извештаја Стевана Ј. Јовановића, др Сомборац није био поуздан политички партнер, већ је стално изражавао дух незадовољства услед чега водеће политичке партије увиђају да се на њега не могу ослонити. У Сенат је ушао као

13 Р. Пауновић, „Раднички покрет, Партија и СКОЈ у Смедереву“, *Наш глас*, 8. 4. 1980. цит. према Р. Јовановић, н. д., 50–51.

14 Р. Јовановић, н. д., 50.

представник ЈРЗ-а Милана Стојадиновића, али је већ након првог говора у Сенату напустио Стојадиновића и прешао у опозицију. Убрзо се придружио Драгиши Цветковићу, али и њега напушта одмах по избору Цветковића за председника Владе Краљевине Југославије, 5. фебруара 1939. године.¹⁵ Током обављања функције председника Градског поглаварства Смедерева један догађај ће нарочито „трасирати“ пут даљег обављања јавних функција и политичког ангажовања др Живадина Стефановића. Као председник општине, 1936. године, службено је учествовао у церемонији на гробљу немачких војника и том приликом упознао чланове делегације из Немачке који су присуствовали том догађају.¹⁶ После Априлског рата, распада Краљевине Југославије и укључивања подручја Бачке и Барање у окупациону зону Мађарске, а подручја Срема у састав тзв. Независне државе Хрватске, преостали делови Дунавске бановине (подручја Баната и Шумадије), формално су постали управна јединица окупиране Србије, док је седиште Бановине премештено у Смедерево. Власт у Бановини обављали су представници немачке окупационе управе и њихови сарадници, све до краја 1941. године, када је Бановина укинута, територија окупиране Србије подељена на нове административне јединице – округе.

Међу немачким официрима у Смедереву 1941. године био је и један од чланова делегације који је присуствовао церемонији из 1936. године. Знајући ове околности и уплашени за сопствене судбине у условима окупације, бројни Смедеревци, међу којима је било и присталица НОП-а, извршили су утицај на др Живадина Стефановића да се прихвати функције бана Дунавске бановине.¹⁷ Према казивањима његове ћерке Марије, др Сомборац је, током обављања функције бана, запамћен по многим добротним гестовима, попут спречавања одвођења људи у логоре, ослобађања из затвора и принудног рада и сл.¹⁸

Појединости у вези са обављањем функције бана и ангажовањем др Стефановића током Другог светског рата сазнајемо и из књиге „Смедеревски крај у Другом светском рату“, аутора Немање Девића, у којој се поред осталог, наводи:

15 АС, БИА, збирка 1, фасцикла 38, документ XIX, Стеван Ј. Јовановић, *Сукоб Љотића и др Сомборца у Смедереву у периоду пре 1941*, 17. 11. 1949.

16 Р. Јовановић, н. д., 51.

17 Исто.

18 ИАС, текст *Белешка о писцу*, у: др Ж. Стефановић, *Синас*, необјављена драма.

„Измештањем седишта бановине у Смедерево, град је до краја 1941. добио нову функцију. За бана је постављен градоначелник из 1930-их, др Живадин Стефановић Сомборац, бивши радикал, утицајан и у бановини и међу представницима окупационих власти. Стефановић је већ током јула обилазио среска начелства, судове и жандармерију на повереној територији, како би допринео консолидовању постојеће власти, а тиме и нормализацији живота. Бан, који ће већ у новембру поднети оставку, био је убеђен да ће Немачка изгубивши рат, а и сам је желео њихову пропаст. Своје пријатељство и везе са Немцима је користио да олакша колико толико положај оних који су били у невољи. Помагао је покрете отпора и био у сукобу са Димитријем Љотићем.“¹⁹

Почетак Другог светског рата за др Стефановића представљао је додатну опасност. Наиме, дугогодишњи политички противник др Стефановића, Димитрије Љотић, успео је да се афирмише код окупационих власти и, захваљујући својим идеолошким гледиштима, заузме значајну политичку позицију. Управо таква позиција Љотићу је пружила могућност за одмазду према др Сомборцу. Према наводи из извештаја Стевана Ј. Јовановића, др Стефановић је успео да избегне Љотићеву освету само захваљујући свом личном пријатељству са немачким генералом Ферстером²⁰. Политички сукоби између Љотића и Стефановића настављају се и током Другог светског рата. У поменутом извештају наводи се да су међу Љотићевим политичким непријатељима, за време окупације, у Смедереву могли да опстану само они који се ослоне на Сомборца, а он за њих затражи заштиту од окупационих власти. Сукоб с Љотић кулминирао је током трајања окупације, када су једном приликом Љотићеви добровољци ушли у Стефановићу кућу у његовом винограду и извршили преметачину. На овакво поступање реаговао је др Сомборац и случај пријавио окупационим властима. Према наводима из Јовановићевог извештаја, тада су Немци „наредили Љотићу да убудуће не сме уопште нападати“ др Сомборца, „без обзира на сумњу у његову лојалност.“²¹

Током Другог светског рата, др Стефановић је помогао партизански покрет. Преселио је амбуланту из центра града на своје

19 АС, БИА, збирка 1, фасцикла 36, *Гестапо*. Ново време, 11. јул 1941. наведено према Н. Девић, *Смедеревски крај у Другом светском рату*, Београд, 2015, 43.

20 Немачки генерал Luftwaffe Helmut Ferster је био први војни заповедник Србије. На ову дужност ступио је 20. априла 1941. године.

21 АС, БИА, збирка 1, фасцикла 38, документ XIX, Стеван Ј. Јовановић, *Сукоб Љотића и др Сомборца у Смедереву у периоду пре 1941*, 17. 11. 1949.

|Сл. 8. др Живадин Стефановић у Смедеревској болници са рањеницима допремљеним са Сремског фронта

имање, које се налазило на подручју данашње Економске школе. Циљ таквог потеза било је лакше успостављање комуникације са партизанским одредима, ради лечења, пребацивања и збрињавања болесних и рањених. Међутим, према наводима из поменуте књиге „Смедеревски крај у Другом светском рату“, током једног дела ратног периода, у винограду др Стефановића налазила се ортскомандантура.²² Након ослобађања Смедерева, др Сомборац је постављен за управника војне болнице, која се налазила у згради данашње ОШ „Димитрије Давидовић“. За време пробоја Сремског фронта, др Стефановић је организовао пребацивање и лечење рањеника с фронта (сл. 8).

При овим активностима, помоћ су му пружале ћерке Марија и Ружа. Током трајања Другог светског рата др Стефановић је претрпео значајне породичне губитке. Тада су му умрле мајка Милева и супруга Милена, док је његов млађи брат Божидар²³ страдао у експлозији муниције у Смедеревској тврђави 5. јуна 1941. године.²⁴

Након завршетка рата и после реформисања смедеревске војне болнице, др Сомборац је послат у Младеновац, а потом премештен

22 АС, БИА, збирка 1, фасцикла 36, *Гестапо*. наведено према Н. Девић, *Смедеревски крај у Другом светском рату*, Београд, 2015, 123.

23 Према појединим изворима, претпоставља се да је син Божидара Стефановића, Светислав, нестало при повлачењу са „националним“ снагама 1944. године.

24 Р. Јовановић, н. д., 51–52. ИАС, текст *Белешка о писцу*, у: др Ж. Стефановић, *Синас*, необјављена драма.

у Скопље, где је обављао функцију управника болнице. У Скопљу је ухапшен под оптужбом да је био сарадник окупатора, због обављања функције бана Дунавске бановине. У Скопљу је провео око два месеца, а потом је премештен на издржавање казне у затвор Забела, надомак Пожаревца. Убрзо након премештаја је амнестиран и пуштен на слободу, као заслужан за отаџбину. Након амнестирања радио је још неколико месеци у Јошаничкој бањи и затим у Гроцкој. Према појединим изворима, док је радио као лекар у Гроцкој имао је значајно већи број пацијената у односи у своје колеге, што је код њих изазивало завист и презир у односу на њега. Резигниран третманом и значајно понижен, др Стефановић се преселио у Београд, у кућу у којој је становала његова ћерка Марија.

Као свестрани интелектуалац др Живадин Стефановић се бавио и литерарним стваралаштвом, при чему су у књижевности др Стефановића чести мотиви аутобиографског карактера. Написао је збирку песама, коју је 2010. године објавила његова ћерка Марија под насловом „Моје песме“, као и драму у три чина „Синас“, која није објављена. Током 1936. и 1937. године др Сомборац је издавао и уређивао листове „Право човека и народа“ и „Мала самоуправа“²⁵. У листовима су објављивани текстови који се односе на најразличитије теме из друштвеног и политичког живота, али и чланци филозофског карактера. Тако у првом броју листа

Сл. 9. др Сомборац са ћерком Маријом, студентом медицине, 1938.

²⁵ Према доступним подацима ниједна библиотека нити архив у Србији не поседује оригинални примерак листа „Мала самоуправа“. Једини преостали примерак овог листа чува се у Свеучилишној библиотеци у Загребу, док Историјски архив у Смедереву поседује фотокопије два броја ових новина (бр. 10. од 11. 12. 1937. и бр. 7. од 21. 11. 1936).

„Право човека и народа“ наилазимо на текстове под насловом: „О природном праву“, „Основне истине о вођама народа, знању, држави, управи“ и сл.

У браку са супругом Миленом др Сомборац имао је два сина и две ћерке, од којих је један син умро још као дете. Старија ћерка Марија, рођена у Цириху, по занимању лекар-примаријус, дуго је била начелник Одељења за паразитологију у Заводу за заштиту здравља у Београду. Управо ћерка Марија дала је највише информација о личности и делу др Живадина Стефановића, како у многобројним интервјуима за смедеревске листове, тако и у биографији др Сомборца, која је приређена у уводном делу необјављене драме *Синас* (сл. 9).

Млађа ћерка др Стефановића, Ружа, завршила је медицину и радила као лекар у Загребу, док је његов син Мирко првобитно студирао право, а потом је и он прешао на студије медицине, али их није довршио.²⁶

Др Живадин Стефановић умро је у Београду 19. децембра 1955. године, а сахрањен је у Смедереву 21. децембра 1955. године.²⁷

У поменутом извештају, Стеван Ј. Јовановић износи и поједине карактеристике личности др Стефановића, тврдећи да је „др Сомборац био душеван човек“, који је „хтео помоћи људима кад год је могао“, уз назнаку да често прекомерна обећања није могао да испуни, услед чега је окарактерисан као „политичар лажљивац“. У истом извештају износе се тврдње да др Сомборац није имао одређено политичко гледиште, да ни са „једним политичарем није издржао до краја“ и да је остао доследан једном принципу – изражавању вечитог незадовољства према актуелним политичким режимима, без обзира да ли је са њима сарађивао или није. Аутор извештаја констатује и да је др Сомборац свакако био левичар, „но своје левичарство није успео да формулише“.²⁸

Друштвене и политичке активности др Стефановића свакако карактеришу бројне контроверзе. Поред његових несумњивих добротних поступака и угледа који је уживао у локалној средини, др Стефановић до значајних јавних функција долази и захваљујући

26 Р. Јовановић, н. д., 51–52. ИАС, текст *Белешка о писцу*, у: др Ж. Стефановић, *Синас*, необјављена драма.

27 ИАС, плакат у ком је садржана информација о смрти др Живадина Стефановића.

28 АС, БИА, збирка 1, фасцикла 38, документ XIX, Стеван Ј. Јовановић, *Сукоб Љотића и др Сомборца у Смедереву у периоду пре 1941*, 17. 11. 1949.

Љотићевим непримереним методама политичке борбе. У периоду пре рата спада у групу политичара која изражава нескривене позитивне ставове према нацизму, не слутећи све страхоте до којих ће довести ова идеологија у наредним годинама. Његов друштвени ангажман и борбу карактеришу честе промене политичких сарадника, које су заступљене како у периоду пре рата, када напушта Милана Стојадиновића и убрзо се придружује Драгиши Цветковићу, тако и током рата, када у окупираној Србији обавља функцију бана Дунавске бановине и тако бива директан сарадник немачких окупационих власти, да би потом пружао помоћ и помагао партизанском покрету. Ни период након рата није нарочито другачији. На крају рата и у краћем послератном периоду др Сомборац је обављао значајне руководеће функције у здравству, као управник болнице у Смедереву и Скопљу, да би одмах потом био ухапшен и оптужен за сарадњу са окупатором.

Белешка о аутору

Милош З. Мунџ

Смедерево

Контакт: milosmunic88@gmail.com

ЛИТЕРАТУРА

Девић, Немања, *Смедеревски крај у Другом светском рату*, Институт за савремену историју, Београд, 2015.

Јовановић, Радослав, *Сви смедеревски председници*, Штампарииа „Димитрије Давидовић“, Смедерево, 2004

ОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

Аноним., [Нова Општинска управа у Смедереву], *Време*, 27. 3. 1936.

Аноним., *Ново време*, 11. 7. 1941.

Говор претседника Поглаварства и Месне Среске организације Ј.Р.З. за срез Подунавски и град Смедерево, одржан 8 о. м. на збору у Смедереву], *Мала Самоуправа*, (год. I, бр. 7), 21. 11. 1936.

М. М. [Мој отац је доживео велику неправду], Интервју са прим. др Маријом Стефановић, *Наш глас*, 2. 9. 2003.

Пауновић, Радослав, „Раднички покрет, Партија и СКОЈ у Смедереву“, *Наш глас*, 8. 4. 1980.

НЕОБЈАВЉЕНИ ИЗВОРИ

Архив Србије

Фонд БИА, збирка 1, фасцикла 36, *Гестапо*

Фонд БИА, збирка 1, фасцикла 38, документ XIX, Стеван Ј. Јовановић, *Сукоб Љотића и др Сомборца у Смедереву у периоду пре 1941*, 17. 11. 1949.

ИСТОРИЈСКИ АРХИВ У СМЕДЕРЕВУ

Збирка докумената и фотографија, поклон др Марије Стефановић (улазни инвентар бр. 3), прим. др Марија Стефановић, текст *Белешка о писцу*, у: др Живадин Стефановић, *Синас*, необјављена драма.

Збирка докумената и фотографија, поклон др Марије Стефановић (улазни инвентар бр. 3), *Извод из књиге за уписивање венчаних, цркве Смедеревске храма Св. В. муч. Георгија*, од 24. октобра 1923.

Збирка докумената и фотографија, поклон др Марије Стефановић (улазни инвентар бр. 3), плакат у ком је садржана информација о смрти др Живадина Стефановића.

СКРАЋЕНИЦЕ

АС – Архив Србије

БИА – Безбедносно-информативна агенција

ИАС – Историјски архив у Смедереву

ЈРЗ – Југословенска радикална заједница

УДБА – Управа државне безбедности

ИЗВОР ФОТОГРАФИЈА

Историјски архив у Смедереву, Збирка докумената и фотографија, поклон др Марије Стефановић

Summary

Miloš Z. Munić

CONTRIBUTION TO THE RESEARCH OF THE BIOGRAPHY AND POLITICAL ROLE OF SMEDEREVO'S PRESIDENT DR ŽIVADIN STEFANOVIĆ SOMBORAC

Dr Živadin Stefanović Somborac is certainly one of the most important persons of Smederevo interwar history. He was born in Kragujevac, where he finished elementary school and grammar school. He finished medicine in Graz. He is a participant of the First Balkan War in 1912, as well as the First World War. He participated in the crossing through Albania and in the breakthrough of the Thessaloniki front. After studying in Graz, Dr. Somborac worked in Zurich, at the Institute of Pathology.

Despite the fact that he was offered the opportunity to work at medical faculties abroad, Dr Živadin Stefanović returned to Serbia. In Smederevo he worked at the state hospital, and then he opened a private practice. Along with the doctor's call, he also worked on the family estate of his father-in-law. He is remembered for many human gestures such as the unselfish provision of help to the poor, the free provision of medical assistance and the provision of free medicines.

Because of his great reputation in the Smederevo region, in 1936 he was elected president of the municipality and the city of Smederevo. He remained in this position until 1938. Then he was elected Senator to the Parliament of the Kingdom of Yugoslavia, and since 1941 he served as the Ban of the Danubian Banovina. During the performance of the ban function, he was remembered as a benefactor because he prevented the people from being taken to the concentration camps, "withdrawn" them from prison and released forced labor.

During the Second World War, he moved the ambulance from city center to his own estate, in order to easy cure and take care for sick and wounded. During the break-up of the Sremski Front, he organized the transfer and treatment of the wounded.

Despite the fact that he helped the partisans, he was arrested and

sentenced after the war on charges of collaborating with the occupier. After release from prison he was moved to work in other cities several times.

Dr Živadin Stefanović was a highly educated man. A considerable part of life he devoted to the writing of songs and prose compositions, mostly autobiographical.

He launched the publishing of the newspaper “Prava coveka i naroda” and “Mala samouprava”.

He died in Belgrade on December the 19th, in 1955.